Rikosseuraamuslaitos

Asiantuntijalausunto lakivaliokunnalle
[Valitse luokittelu]

Diaarinumero 24/090/2021

12.4.2021

Lakivaliokunnan kirjallinen asiantuntijalausuntopyyntö HE 44/2021 vp.

Lakivaliokunta on pyytänyt kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi väliaikaisista toimista rangaistusten täytäntöönpanossa ja tutkintavankeuden laiksi väliaikaisista toimista rangaistusten täytäntöönpanossa ja tutkintavankeuden toimeenpanossa covid-19-epidemian johdosta.

Yleistä

Rikosseuraamuslaitos kannattaa ehdotettua väliaikaista lainsäädäntöä ja pitää sitä erittäin tarpeellisena. Koronavirusepidemia on vaikuttanut merkittävästi Rikosseuraamuslaitoksen toimintaan. Vaikka ehdotetut säännökset niitä sovellettaessa vaikuttaisivat varsin merkittävästi erityisesti vankien oikeuksiin, voidaan niiden soveltamisella myös samalla suojella vankien terveyttä ja henkeä. Tartuntataudin leviämisen estämisen ja ihmisten terveyden turvaamisen ohella kysymys on myös Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöönpanokyvyn varmistamisesta esimerkiksi tilanteissa, joissa suuri osa yhden vankilan henkilökunnasta tai jopa useamman vankilan henkilökunnasta samanaikaisesti sairastuu tai joutuu karanteeniin.

Rikosseuraamuslaitos pitää vallitsevaa nykytilannetta kestämättömänä myös siitä näkökulmasta, että perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Voimassaolevaan lainsäädäntöön tukeutuen esimerkiksi vankien toimintoja, tapaamisia ja poistumislupia rajoitettu, mutta ei ongelmattomasti. Koronavirusepidemia on jatkunut jo vuoden. Näin pitkällä aikavälillä on kestämätöntä, että päätöksiä joudutaan tekemään konkreettisissa tilanteissa ilman riittävää ja asianmukaista säädöstukea. Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksen mukaan vankiloiden tilanne poikkeaa myös muista yhteiskunnan laitoksista, esimerkiksi vastaanottokeskuksista siten, että muiden laitosten toiminnasta ja asukkaiden oikeuksista ei lähtökohtaisestikaan ole säädetty samalla tavalla. Näin ollen Rikosseuraamuslaitoksen kohdalla tarve poikkeuksia koskevalle erityislainsäädännölle korostuu.

Vankiloita koskevat säännökset

Laki antaisi mahdollisuuden Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikölle päättää vankilan tai sen osaston erilaisten toimintojen, vankien tapaamisten, ja vankien poistumislupien rajoittamisesta tai keskeyttämisestä epidemian leviämisen estämiseksi, jos tämä on välttämätöntä. Tällaisen päätöksen

edellytykset on ehdotetussa laissa säädetty tarkasti. Päätöksen tekeminen edellyttää myös, että Vankiterveydenhuollon yksikkö (VTH) on arvioinut epidemiatilanteen ylittäneen tietyn kynnyksen sillä alueella, jossa vankila sijaitsee. Vaihtoehtoisesti päätös voitaisiin tehdä, jos vankilassa olisi jo ilmennyt tartuntoja ja VTH arvioisi niiden aiheuttavan merkittävän riskin uusien tartuntojen leviämiseen. Laissa säädettäisiin yksiselitteisesti siitä, millaisia toimintoja, tapaamisia ja poistumislupia voitaisiin rajoittaa tai keskeyttää. Toimintoja voitaisiin rajoittaa enintään yhden kuukauden ajaksi ja keskeyttää kokonaan enintään kahden viikon ajaksi.

Tartuntatautien tiedetään leviävän helposti laitosmaisissa olosuhteista ja useissa muissa maissa on ollut laajoja koronavirusepidemioita vankiloissa. Suomessa vankien terveydentila on keskimääräistä väestöä heikompi ja suuri osa vangeista kuuluu ns. riskiryhmään, jolloin virustartunnan vaikutus yksittäisten vankien terveyteen voisi olla erittäin suuri. Suomessa vankilaepidemiat on tähän mennessä saatu estettyä Rikosseuraamuslaitoksen ja Vankiterveydenhuollon yksikön tiiviillä yhteistyöllä, mutta nyt epidemian ns. kolmannen aallon myötä tilanne käynyt vaikeammaksi. Viimeisen kahden viikon aikana on tullut esille vankiloissa tapahtuneita jatkotartuntoja ulkopuolelta saatujen tartuntojen ohella. Näihin tartuntoihin liittyy niin vankien kuin työntekijöidenkin altistuksia, joten jatkotartunnat ovat mahdollisia. Yksi vanki on menehtynyt sairaalahoidon aikana koronaan. Suuri osa vangeista on rokottamatta. Laitosepidemian estäminen ilman rokotesuojaa on haasteellista ja lisäksi VTH:lta saadun tiedon mukaan on mahdollista, että noin puolet vangeista kieltäytyy rokotteesta. Pahin tilanne on tällä hetkellä vankimäärältään suurimmassa vankilassa Helsingin vankilassa, jossa on useita tartuntoja. Koronavirus vaikuttaa siten merkittävällä tavalla vankiloiden kykyyn huolehtia tehtävistään. Henkilökunnan sairastumisiin on varauduttu henkilöstöjärjestelyin. Ei kuitenkaan ole poissuljettua, että epidemia leviäisi samanaikaisesti useassa vankilassa, jolloin tilanne voi olla erityisen haasteellinen.

Tällä hetkellä on viitteitä siitä, että epidemiatilanne yhteiskunnassa on parantumassa. Rikosseuraamuslaitoksen arjessa mahdollinen tilanteen parantuminen näkyy kuitenkin viiveellä, koska tällä oikeusministeriön asetuksella on rajoitettu vankeusrangaistusten täytäntöönpanon aloittamista siten, että lyhytaikaista vankeusrangaistusta (max. 6 kk tuomio) ja sakon muuntorangaistusta suorittavia ei oteta vankiloihin 30.6.2021 asti. Kun näiden asetusten voimassaolo loppuu, saapuvien vankien määrä kasvaa merkittävästi.

<u>Yhdyskuntaseuraamuksia koskevat säännökset</u>
Ehdotettu laki antaisi mahdollisuuden oikeusministeriön asetuksella rajoittaa yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanon aloittamista sekä lykätä tai keskeyttää täytäntöönpanossa olevan seuraamuksen suorittamisen, jos se on epidemian johdosta rangaistuksen asianmukaisen täytäntöönpanon turvaamiseksi välttämätöntä. Mahdollinen täytäntöönpanon lykkääminen tai keskeyttäminen tehtäisiin tapauskohtaisesti huomioiden rangaistuksen sisältö, tuomitun henkilökohtaiset olosuhteet ja jäljellä oleva rangaistusaika.

Koronavirusepidemia on vaikuttanut laajasti myös yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanoon. Yhdyskuntaseuraamukset ovat merkittävä osa rangaistusten täytäntöönpanojärjestelmää. Niiden tavoitteena on edistää sosiaalista selviytymistä ja lisätä valmiuksia elää rikoksetonta elämää. Kaikki yhdyskuntaseuraamusmuodot sisältävät tuomitun valvontaa, velvollisuuksia ja toimintaa, joka määritellään tuomitun tarpeiden ja olosuhteiden mukaan. Tällä hetkellä Rikosseuraamuslaitoksella on haasteita toteuttaa yhdyskuntaseuraamuksia lain määrittelemässä muodossa. Suurimmat haasteet koskevat yhdyskuntapalvelua ja valvontarangaistusta. Sen sijaan nuorten ehdollisen vankeuden valvonta ja aikuisten ehdollisen vankeuden valvonta pystytään toteuttamaan verrattain hyvin.

Yhdyskuntapalvelun osalta haasteena on se, että suurin osa seuraamuksen sisältönä olevista palvelupaikoista on kiinni. Lyhyenkin 3 kuukauden pituisen yhdyskuntapalvelun suorittaminen kestää tällä hetkellä pitkään. Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksen mukaan tuomitulle olisi usein parempi, jos täytäntöönpano siirretään myöhempään ajankohtaan, jolloin rangaistus voidaan suorittaa tiiviissä aikataulussa loppuun. Toisena haasteena on yhteydenpito tuomittuihin. Tällä hetkellä henkilökohtaisia tapaamisia on vähennetty minimiin ja korvaava yhteydenpito tapahtuu usein puhelimitse. Pitkään jatkuessaan tuomitun kokonaistilanteen seuraaminen esimerkiksi valvontarangaistuksessa, jossa yhteydenpidolla on korostunut rooli, on vaikeutunut merkittävästi. Lisäksi erityisten nuorten kohdalla henkilökohtaisen yhteydenpidon merkitystä ei voida olla korostamatta.

Johtaja Marko Oresmaa
pääjohtajan sijaisena

Lakimies Anna-Liisa Sandvik

Esitelty ja päätetty sähköpostitse